

Posudok oponentky dizertačnej práce Mgr. Pavlíny Krámskej: „Ekologická literatúra na Taiwane a jej vliv na občanskou společnost“ predkladanej v roku 2019 na Ústavu Ďalekého východu FF UK

I. Stručná charakteristika práce

Práca pre české akademické prostredie predstavuje jeden z v poslednej dobe najprogressívnejších prúdov taiwanskej súčasnej literatúry, environmentálnu literatúru. Jej najdôležitejší predstaviteľ, Wu Mingyi, je v súčasnosti najprekladanejším autorom a anglický preklad jeho románu *Ukradnutý bicykel* bol navrhnutý na cenu Man Booker International Prize pre rok 2018. Na domácej scéne sa stal Wu Mingyi jedným z desiatich súčasných najvýznamnejších esejistov (2018) a v rokoch 2015–16 pozbieral hneď niekoľko prestížnych domácich literárnych cien udelených nakladateľstvami a literárnymi periodikami (napr. Literárna cena periodika Lianhe [2016] za diela *Ukradnutý bicykel*, *Kúzelník na moste* a *Život tak blízko u vody*; Taiwan Literature Award za *Ukradnutý bicykel* [2016] a ďalšie). Environmentálna literatúra, ktorá sa v iných národných literatúrach pohybuje na okraji literatúry, sa na Taiwane vďaka medzinárodnému renomé Wu Mingyiho stala jedným z rešpektovaných prúdov a celkom bežným objektom akademickej diskusie.

Predkladaná dizertačná práca primárne predstavuje dejiny environmentálnej literatúry na Taiwane s tým, že pomerne veľký priestor zaberá predstavenie taiwanskej diskusie o definícii tohto prúdu a jeho špecifik v jednotlivých obdobiach. Autorka do tejto diskusie prispieva svojím chápaním a analýzou diel dvoch najvýraznejších predstaviteľov, Liu Kexianga a Wu Mingyiho, ktorá je inšpirovaná teóriou o dôsledkoch modernity na spôsob spoločenského života od Anthonyho Giddensa. Koncept „časopriestorového rozpojenia“, „vyviazania“ a „reflexívneho zobrazenia“ pomáha autorke usporiadať analyzované literárne texty tak, aby sa odkryli vzťahy v súčasnej globalizovanej spoločnosti na Taiwane. Vďaka tomuto prístupu autorka prekonáva interpretáciu environmentálnej literatúry ako len jednoduchú kritiku dopadov modernej spoločnosti na prírodu, ale sleduje meniaci sa vzťah skúmaných autorov k prírode a k ich chápaniu postavenia človeka v nej.

II. Stručné celkové zhodnotenie práce

Domnievam sa, že jedným z najväčších prínosov práce je predstavenie literárneho prúdu a kontextualizácia jeho vývoja v rámci dejín taiwanskej literatúry. Autorka je nielenže veľmi informovaná o literárnej histórii a kritike tohto prúdu, ale na príkladoch rôznych diel mnohých autorov, ktoré ani nie sú objektom analytickej časti, dokladá charakteristiky tohto žánru v rôznych vývojových etapách.

Autorka chápe tento špecifický literárny prúd ako environmentálnu literatúru reagujúcu na procesy modernizácie spoločnosti a je tesne zviazaná s premenou medziľudských vzťahov v taiwanskej spoločnosti. (s.1) Je to literatúra, ktorá okrem ochrany životného prostredia a určitých etických hodnôt usiluje o spojenie o prepojenie ekologických poznatkov a literárnosti. (s. 35, v súvislosti s Wu Mingyiho tvorbou).

Štruktúra práce však komplikuje tento veľmi informovaný prehľad. Autorka zvolila niekoľko tém, ktorých historický vývoj sleduje v jednotlivých kapitolách. Ako dôsledok je čitateľ opakovane zoznamovaný s dejinami environmentálnej literatúry z rôznych perspektív.

Analytická časť predstavuje kompaktný celok, ktorý príliš nekomunikuje s úvodnou časťou. Autorka veľmi citlivo pristupuje k jednotlivým témam a upozorňuje čitateľa na rôzne špecifiká v tvorbe oboch spisovateľov, čo dokladá dlhými citovanými pasážami. Tie však nepôsobia rušivo, ale naopak dovoľujú čitateľovi v úplnosti precítiť estetiku taiwanskej environmentálnej literatúry. Domnievam sa, že analytická časť ako svojím obsahom tak formou dokladá, že autorka dané téma dokonale pozná a dokáže priblížiť svojím čitateľom.

III. Podrobné zhodnotenie práce a jej jednotlivých aspektov

1. Štruktúra argumentácie.

Práca je rozdelená do dvoch väčších častí. Prvá z nich predstavuje historický vývoj enviromentálnej literatúry na Taiwane. Autorka volí niekoľko perspektív, ktoré majú objasniť rôzne aspekty (vývoj terminológie; spôsob chápania literatúry o prírode na Taiwane; predstavuje práce venujúcej sa problematike, či historicko-spoločenské zasadenie tohto literárneho prúdu a pod.) Kapitoly samé o sebe tvoria jednotný celok (tj., mohli by fungovať ako články), ale ako súčasť jednej publikácie medzi sebou moc nekomunikujú. Z pohľadu čitateľa by bolo lepšie, keby práca nasledovala historický vývoj a vysvetlila všetky fenomény (historické, politické, spoločenské, literárne-historické a týkajúce environmentálnej literatúry) v jednotlivých časových úsekoch. Pričom ich rozsah by mal začať spoločensko-historickým rámcom a skončiť u konkrétnych diel. Tým by sa predišlo nedopatreniam, kedy sa vysvetlí termín až v inej kapitole. Ako jeden príklad z mnohých je možné uviesť termín „literatúra života v ústraní“ (s. 7, 20, 48 [predstavení autori], 58, 78 [opäť predstavení autori], 83, 91, 92 [nadväznosť na daoistickú tradíciu]; až na s. 98 [kap. 5.2.2.] sa autorka venuje definícii, autorom a rozboru ich prístupu k literatúre).

Teoretický rámec modernity, ktorý je základom autorkinej vlastnej definície eko-environmentálnej literatúry, je neústrojne spojený v kapitole IV. spolu s definíciou prúdu. Práci by prospelo, keby sa autorka okrem prehľadu vývoja literárneho prúdu a s ním spojenej literárnej kritiky viac vymedzila k existujúcim prístupom k environmentálnej literatúre všeobecne, tak i k taiwanskej environmentálnej literatúre a k dielu vybraných autorov a častejšie odkazovala k svojmu vlastnému pojatiu.

Druhá časť práce veľmi fundovane predstavuje dielo dvoch najvýznamnejších predstaviteľov prúdu environmentálnej literatúry. Autorka, inšpirovaná teóriou časopriestorového rozpojenia v modernej globalizovanej spoločnosti od britského sociológa Anthonyho Giddensa, svoj výklad rozdeľuje do troch väčších celkov vychádzajúcich z Giddensovej terminológie, ako sú „časopriestorové rozpojenie“, „vyviazanie“, „reflexívne usporiadanie“ a „intimita“ Analytická časť by na jednu stranu mohla pripomínať komentovaný preklad, pretože všetky pozorované fenomény sú väčšinou doložené extenzívnymi prekladmi z čínskeho jazyka. Autorka, ktorá vydala preklady týchto autorov už knižne, tak preukazuje nielen svoju intímnu znalosť analyzovaných diel. Zároveň však ale necháva čitateľa „zažiť“ diskutované témy a literárne

prostriedky, ale dáva možnosť i „precítiť“ estetiku taiwanskej environmentálnej literatúry. To osobne vidím ako jeden z výrazných prínosov predkladanej práce.

Výklad plynule prechádza medzi špecifikami autorov v rámci každej časti, čím sprostredkováva pohľad do spisovateľovho fikčného sveta, ale už spätne nekomunikuje s Giddensovou teóriou, či inými literárne-kritickými prácami, čo podľa mňa predstavuje určitý hendikep práce.

Názov práce nekorešponduje s obsahom, pretože práca vôbec netematizuje občiansku spoločnosť. Jedná sa pravdepodobne a skorší názov práce, ktorý nebol zmenený v rámci vývoja autorkinho výskumu. Každopádne v danej podobe je veľmi zavádzajúci.

2. Práca s prameňmi a sekundárnou literatúrou

V historickom prehľade autorka dokladá, že taiwanský diškurz o environmentálnej literatúre detailne pozná. Na druhú stranu práce týkajúce sa západnej konceptualizácia environmentálnej literatúry sú spomenuté len zbežne. Domnievam sa tiež, že časť o mimo-taiwanskej akademickej diskusii mohla byť viac prepracovaná. Tu by som za všetkých spomenula doktorskú prácu Gwennaëla Gaffrica obhájenú v roku 2014, ktorá vyšla knižne na jar 2019, ale i jeho ďalšie články. Ako autorka sama na niekoľkých miestach pripomína, že taiwanská environmentálna literatúra sa v učitých bodoch prelína i s literatúrou týkajúcou sa pôvodných obyvateľov a ich kultúry, tento aspekt by mohol byť v práci viac rozvinutý.

3. Použitá teória

Práca sa na pomerne veľkom priestore venuje predstaveniu taiwanskej terminológii vzťahujúcej sa k environmentálnej literatúre a jej lokálnym špecifikám, ako je napríklad zahrnutie fikčných a nefikčných žánrov, miera vedeckých poznatkov, estetická funkcia environmentálnej literatúry a pod. Uvedenie hlavných spisovateľov, ich diel, ale i akademického diškurzu pre české akademické prostredie predstavuje jeden z výrazných prínosov práce.

Práca však predpokladá, že čitateľ je detailne zoznámený so západným diškurzom environmentálnej literatúry a preto pracuje s mnohými termínami, ktoré nevysvetľuje, prípadne ich vysvetľuje až veľmi neskoro. Západné termíny ako „eko-environmentálny“, „eko-kolonializmus“ (s. 33), „etnoekológia“ (s. 34), „eko-kritika“ alebo „ekokritika“ (s. 37), „eko-feminizmus“ sú však i analytické prostriedky, ktoré majú v existujúcej literatúre presné použitie a evokujú jasne definované významy, ktoré musia byť čitateľovi predstavené.

Fakt, že práca je výrazne orientovaná na taiwanské prostredie, potom ovplyvňuje i určitú nevyváženosť vzhľadom k predstaveniu západných prístupov k environmentálnej literatúre. Práca sporadicky zmieňuje niektoré významné postavy a vplyvy, ktoré pôsobili ako na taiwanských spisovateľov tak i akademikov. Bohužiaľ sa však jedná len letmé spomenutie mien, bez odkazov na konkrétne koncepcie a diela. (napr., „Heidegerova teória“ [s. 27], či „s teórií bioložky a feministky Donny Haraway argumentuje“ [s. 27]).

Ako už bolo zmienené, práca sa vo svojej analytickej časti necháva inšpirovať teóriou Anthonyho Giddensa, ktorú predstavuje v úvodnej časti. Analytická časť však okrem názvov

jednotlivých podkapitol s teóriou ďalej nepracuje. V dôsledku sa tak práca rozpadá na dve spolu málo prepojené časti. Na druhú stranu, použité koncepty pomáhajú autorke odhaliť nový pohľad na dielo oboch spisovateľov, ktoré nevníma vzťah človeka a prírody len ako negatívny dopad prvého na druhé, ale ukazuje, že cez vzťah k meniacej sa prírode vedie k prehodnocovaniu vzťahu človeka a prírody a jeho postavenia v nej.

Literárne prvky postmodernej literatúry (meniace sa perspektívy naratívu, kolaps časového rámca, či rôzne fikčné svety) sú chápané ako znaky Giddensového konceptu „časopriestorového rozpojenia.“ Tým dochádza k vykoreneniu, kedy sa lokálne môže spojiť s globálnym a je možné prehodnotiť existujúce vzťahy a hodnoty, ktoré v danej konštalácii vystupujú. Koncepty „vyviazania“ alebo „vykorenenia“, sú podľa Giddensa spojené s dvoma mechanizmami: symbolickými poukážkami (*token*; peniaze a finančné transakcie) a expertnými systémami (masmédiá, komunikačné prostriedky), ktoré prenikajú do nášho života. Predkladaná práca identifikuje koncept „vyviazania“ s vedou a prírodovedeckým poznáním, ktoré však podľa môjho názoru nemusí viesť k „vykoreneniu“, ako to hlása Giddensova teória. Vedecké poznanie na jednej strane pretŕha kontinuitu „pôvodnej múdrosti“ a naviazanosti na miesto (Giddens), ale vedecké poznanie, chápané ako jeden z hlavných charakteristík taiwanského literárneho prúdu, aspoň podľa výkladu predkladanej práce, je naopak nepostrádateľné pri reflexívnom pozorovaní sociálnych vzťahov a pri hľadaní a pochopení postavenia človeka v prírode. Ak je tomu skutočne tak, potom sa práca v tomto bode rozchádza s Giddensovou teóriou. Ambivaletný postoj k vedeckému poznaniu mal byť v práci viac prediskutovaný.

V analytickej časti autorka neodkazuje ani na ďalšiu ekokritickú literatúru, ktorá by pomohla predkladanú prácu a jej bezpochyby kvalitnú analýzu zasadiť do existujúceho či už západného alebo taiwanského akademického diškurzu. Súčasná ekokritika podobne ako environmentálna literatúra má čoraz viac transnárodný charakter. To dokazuje i posledný vývoj taiwanskej environmentálnej literatúry, ktorá začína byť konceptualizovaná i v rámci sinofónnej literatúry (srovnej príspevky na konferencii *Chinese Ecologies: An International Symposium on the Environment and Indigeneity*, Harvard university, April 6–7, 2018). Pretože práca nezasadzuje taiwanskú environmentálnu literatúru do širšieho rámca svetovej environmentálnej literatúry, ktorej je vyčítaná zameranosť na európsky, ale predovšetkým na americký priestor (napr., Estok 2009), domnievam sa, že sa jedná o premarnenú šancu, pretože predkladaná práca by vhodným teoretickým záramovaním mohla byť zaujímavým príspevkom do tejto širšej diskusie.

4. Formálna úroveň práce

Predkladaná práca by si zaslúžila zredigovanie. Autorka nedodržiava jednotnú formu úpravy názvov a prekladov citovaných diel v čínštine. Diela sú niekedy uvedené v českom preklade, v anglickom preklade, v prepise *pinyin* bez ale i s prekladom. Niekedy sa časť informácií nachádza v poznámkach pod čiarov. Nie je jednotná forma rozlíšenia románov a poviedok, ktoré sú niekedy uvedené kurzívou a niekedy v uvozovkách. Pre četnosť týchto formálnych chýb nebudem uvádzať príklady, ale jedná sa o pomerne častý jav.

Ďalším, pre mňa pomerne rušivým, aspektom sú citované pasáže bez prekladu, ktoré sa nachádzajú v poznámkach pod čiarov. Vzhľadom na to, že sa jedná o kvalifikačnú prácu, ktorá môže slúžiť i čitateľom mimo úzky sinologický okruh, myslím, že všetky cudzojazyčné pasáže

mali byť preložené do češtiny. Ak sa v texte objavujú parafrázy s odkazom, originál nie je nutné znovu opakovať v poznámkach. Text potom skôr pôsobí ako poznámky z čítania než finálny produkt akademickej práce.

IV. Otázky k obhajobe

1. Práca trochu upozaduje význam enviromentálnych hnutí na vývoj enviromentálnej literatúry. Otázky životného prostredia, hlavne zelenej energie, udržateľného rozvoja apod., sú spolu s sociálnymi otázkami a otázkami národnej identity jedným z najdôležitejších tém v súčasnosti vládnej strany DPP. Do akej miery sa politický a aktivistický rozmer enviromentálnych hnutí podieľa na popularite enviromentálnej literatúry na Taiwane? Je možné nájsť koreláciu medzi vzostupom DPP a nástupom enviromentálnej literatúry ako jedným z výrazných prúdov taiwanskej literatúry?
2. Je možné chápať enviromentálnu literatúru ako súčasť „literatúry rodnej pôdy“? Z výkladu práce a z môjho chápania „literatúry rodnej pôdy“ je zrejmé, že obe kategórie zdieľajú mnohé charakteristiky, ako napríklad kritika prekotnej modernizácie, urbanizácie, kapitalizmu, industrializácie a naopak uprednostňovanie dedinského prostredia a hodnôt s tým spätých, prehodnocovanie koloniálnej minulosti, podpora vzniku miestnej (taiwanskej) identity apod. Nemohla enviromentálna literatúra využiť sociálne-politický rámec, ktorý nadstavila literatúru rodnej pôdy, na získanie svojej (oproti iným národným literatúram) relatívne silnej pozície v rámci taiwanskej literatúry?
3. Ako presne chápe práca vzťah vedeckého poznania v literárnych dielach a konceptu „vyviazania/vykorenenia“ od A. Giddensa?

V. Záver

Napriek hore zmieneným výhradám, predložená dizertačná práca spĺňa požiadavky kladené na dizertačnú prácu, a preto ju odporúčam k obhajobe a predbežne ju klasifikujem ako *prospela*.

V Prahe, 10. 8. 2019

Táňa Dluhošová, PhD

